

Rósa is Ibolya.

Népmese.

I.

Egykor hol vala, hol nem — négerül leherelt,
 S az operenxiá's kengeren ül eszt,
 Vols egy öreg király a tündér világba',
 S egy vén felesége, a vasoru bába.

Házaknál remédek kincs hevert rakáson,
 Csűrben, kamarában, pinczében, parláson:
 Sok darab gyémántba, mint egy szász löfej,
 Skolga és szolgáló csakiggy bukdosott fel.

De a mi legdrágább gyémánt vala nálok,
 Az nem volt egyéb, mint szép eladó lányok:
 Anyjának édes, de anyjának mostoha
 Gyermeké, a tündér hajadon, Ibolya.

Mint a kis Ibolya, mely nő bokor alján,
 Reménytelen arxát fű köké' takarván:
 Vaj, virula rejtekben, — nem jártak a könyhöz,
 Fúvó fűél is alig fért az ablak'hoz.

De mint Ibolyáska, hiába nem látni,
 Mente bírja kedves illatát bogátni:
 Vaj, fusott szép híre tündér Ibolyának:
 Kézre királyok, hercegek vagynának.

Megirigyle' töle álnok mostohája,
 Pémené urához, s így beszélt hozzája:
 "Arjok! úgy-e bizony, hogy már ide s'ova
 Eladó lány lesz ez a kis Ibolya?"

Dünnögött, s fejével vágott a vén ember:
 "Nej' bir' — úgy mond — felnö' a lány, mint kender!
 Ő ugyan szűkeben minczen a kőröké:
 Tudj' a szűz, melyiket is fogadjam vőnek."

Öre jólt az anyogi: "Hatha, lalkem, hátha
 Még na minden kőröt szépen elbaszánna:
 Hogy a mi lányunk nem olyan kivető:
 Maga jöjön érte az igaz kereső."

"Maga jöjön érte, s nagyra vesse fejét,
Ha Bolyát kéri, a fiatal cseléd:
Három hehez munka lesz nyakába mérve,
Ha kidül belőle, halál az ő bére!"

Ráhagyá az apjok, mert így volt kapatva,
Mivel a varorra ölet úgy kapatta. —
Krivdysiatk jöttek, nagy hatalmosságok;
De fogukat mind ott hagyá ő nagyságok.

Végre egy királyfi, kinek neve Róksa,
Ötkönte arra, csak látogatába;
Simerős volt apja az öreg királylyal,
Mert egy aranyerdőn makkolnak a nyájjal.

Nm! ha tudta volna a varorra bába,
Mi forog Róksának az este ágába'....
De jó hogy most egyszer rövidebb az este,
Sem lett volna máskép belőle szép mese.

II.

Róksa nem úgy kerde hozzá, mint a többi.
"Minek ezt, gondolta, az orrukra kömi?
Kisszen egyik öreg sem lesz felevégem,
Nem kívánja őket semminemű rejttem."

Ittlig győzte várni, hogy jöjön az este;
Jött az egyszer azán, mert az éj kergette;
A király, mint legnap, jót öblinte torokán,
S kengeller hegyén járt a másik boszorkány.

Róksa sem rest, kapja, fordul egyet, tévül:
Leold egy nagy létrát a ház tetőjéről,
A lány ablakához oda támasztotta,
Ablak karikáját hatkan kopogtatta.

Hej, megrezent volna most a Kis Bolya
De a tündérek nem ijednek meg soha;
Oda ment, kinyitá ablaka fiókját,
S alig pillantá meg, megrezent Róksát.

Róksa pedig tüstént a fűvéhez kapott,
Ahol félt kinyitni, noha csak mulatott,
Tánérolt, örömben uverte a bordáit,
Mint bejár a csárda folyó gerendáit.

Hallgattak, pedig hej beh kívünyü tess volna
 köhöz jutni! Végre megérőlamlott Rózsá:
 „Ibolyám, gyer hozzánk; bizony meg nem bánod:
 kedek a kertünkben neked szép virágot.”

Mond Ibolya: „Minek olyan menne menni?
 Van a mi kertünkben: ott is lehet jödni.”
 Akkor halgatott, még ezt a jól is bánta:
 Pedig vágyott lelke Rózsá virágjára.

Selelt neki Rózsá: „No, megnyugszom ebben:
 Van egy szép virágskál a Li kertetekben,
 — ott hon a miénkben csak annak nincs párja —
 A kertek világnak legirébb Ibolyája!”

Akkal kis kacóját bal kezébe fogta,
 Sokszor a jobbikkal végig simította,
 S nézett a jödnébe, soká, mintha benne
 Bitangul behajtott szíveket keresne.

Ej a nagy két szemek, mintha orgovának
 Szemek magukat, el-elfordulásnak.
 Rózsá faggatódzott: „Ugy-e, haragúsd rám?”
 Ibolya susogta: „Miért haragúsnám!”

„No hát adj egy csökök, kérelek barátsággal.”
 „Igen — mond olyan — de csak üvegen által.”
 „Ugy ám! egyet — kerüöl ablakon keresszül,
 De majd szar — meg szarát amúgy mindenestül.”

III.

Telt az éj azonban, ei feljött a kis hold,^{*)}
 Rózsá Ibolyához akkor ekképen stolt:
 „Ibolyám, szeretmem, szívem legelője!
 Egyet mondaneik én, kerüöl lez betöle.

„Embortöl soha én még meg nem ijedtem:
 De tártostal vini más egy sikera kedvem.
 Azt mondják, a nyitnak tenyerét kitartija,
 Noxa' vag az ember, s elolvad a kardja.

„Tudom, ha megkerlek, oly nehez dolgot ad
 Az a sünnivaló botorkány mvszohád!
 Így veszenek el sok hercegek, királyok,
 Mikévre stolgál smorú példájök.

*) Nagy fényes csillagos névex így a földmives,
 Lucifer, a hajnal csillag, lez.

"Jöjste hát, virágom, ibolya, tulipán!
Arany rabot eskik kellő jó párjám,
De egyik majd otthon: jer, nyeregbe veszlek,
Apád bírábalman reggelig tulkezték."

Válaszolt Ibolya: "S kivem szép szerelmé!
Stöknöm ejnek ején válna szégyenemre.
Eredj, kerj' apámtól; minék elisüggedni?
Igaz szerelmnek nincsen nehéz semmi."

"Igaz szerelmnek nincs lehetlen semmi!"
Monda Róksa ~~rossza~~ bátran — "eb fog elisüggedni:
Holnap nap, mely már nevezeték manak,
Megkerlek apádtól, elstem párjának."

Igy felelt, és nézte milyen az ég alja:
Latta, hogy már éppen stökélik hajnalra;
Ada egy csókot a lyánynak, elmenőre,
Hogy akar huszonnégy tets volna belőle.

IV.

A király megértvén mibe' fárad Róksa,
Nagyon megsajnálta, s ilyenekép stóla:
"Saj fiam, fogadj' szót: e dolgotul tégy le;
Ugy járok mint a többsé; mit ért axian véle!"

Róksa nem felelt rá, csak megrázta fejét,
Stkal mutatá' ki, hogy nem kell a beszéd.
Karott a vasorra exen, a rozsa pára,
S' kifizaba' a munkát jövő éjnakára:

"Látod ax az erdőt? faját mind levágod,
Oke = taligának, szekernek cündöds,
Felszántod, beveted földjét gabonával:
S' tisztelkedel holnap búra kalácsával."

Róksa csak nevette; gondola', köztödnék;
Nédsőbb tudra meg, hogy hej dehoggy köztödnék!
Éjfelig a dolgot mindenekép fontolta:
Stkor Ibolyához ment, s elpanaszolta.

Csak mosolygott a lyány: "Hát egyéb baj nincsen?
Fekügy' le, aludgyál, Róksa éves kincsem;
Sohé búrsulj: mire felretszdik a hajnal,
Kisül a kalács is, gyúrva tejjel, vajjal."

Stkonképen történt. Róksa, mihelyt látott,
Véne oxintányéron a fejét kalácsot.

5.

Kínék a vasorra, nem hisz a freméket:
Az erdő' sehol sincs! megöli a méreg.

Paranwola' mostan: „Itt a nagy hegyet, ni!
Sziklástul, kövestül el kell egyengetni,
Köllővel berakni, jól borábol reggel
Köstolót is hozni, egy vagy két üveggel.”

Akkor éjjel Róksa — azax hogy helyette
A tünde' leányzó — ezt is elkövette. —
No, ez eddig jól van; de van egy még hátra:
S már ott maga kell ám a legény a gátra.

„Stárom vad paripa lángos fű, tüzet hány:
Ha megöli Róksa, úgy övé lesz a tyúny;
De ha meg nem bírja ülni és nyargalni,
Kegyertlen halállal kell neki meghalni!”

A fű e dolgon újra elbusúla:
Nincs Iszentöl a ló, ki a lángos fűja,
Most Istolya sem tud segítséggül lenni.
Elment hozzá' még is, mintegy búcsu-venni.

Birtasa' a kedves: „Ne légy olyan gyarló,
Lovagot, ki bátor, nem gyaláx meg a ló;
Nefje egy sarkantyú, kösd fel a bokádra,
S pattanj rajök úgy, mint annión paripádra.

„Edes apám létsen az élő paripa:
Ezt nagyon ne zaklasd, nem övé a hiba;
De a mojtahómat, ki középső' létsen,
Sarkantyúrd, Kubolárd, ugrasd meg keményen.

„Starmadik paripát könnyű eltalálnod:
Jó lelkedre bírom, hogy' kell vele bannod,
Végezse mosolygva; Róksa elértette,
A leány tanácsát pontosan követte.

Vagy hármat került az élő paripával,
Mint törött tojással, bánt öreg ipával;
De a másodikat, bexxeg jól elnyúrtta:
Ugratta, üstötte, verig sarkantyúrtta.

Hogy lezállott róla, üstökébe ragadt,
S úgy megráncigálta, hogy kézébe fakadt.
Akkor a fejéhez vágta vad kantárát:
Jgy fixette vízre jó'harazja árát.

Végre szép-kímélve ált a harmadikra,
És annyira se bánta, mint egy morzsa-szikra;
Nem soká' lezártott, szolgalmi körülté:
Selyem kendőjével szépen megörülté.

V.

Reggel a banyának feldagadt a képe
S mindenütt meglátott a lovaglás kike:
Saj, ha szegény Rózsát, így vesztélybe ejti!
Farka végével a kígyó sem felejté.

Rózsá eljött, kérni a menyasszony ágat;
"Nos, úéd Ibolya; ennyi volt a rágyad" —
"Köls a vén bostorkány —" de egy fel tapos se,
Visedt innen a lányt, fiút, engem ucsre!"

Rózsá feje't falba így sem igen verte,
De a lány sejté, hogy kutyá van a kerber:
"Saj, s szerelmem Rózsám, stökni kell a hártól:
Schaseri maradv meg álnok nyakharántol!"

Felelt a legény: "De hogymiképp stökhetünk:
Ha kiálté nevünköt, ki felel helyetünk?"
(Mert, hogy ne felejtsem, mindig kiáltotta
A mellék szobából, hogy: Rózsá, Ibolya?)

"Szán meg, ha én most paripámér' memék,
Nappalja eselédék környen eszrevennék."
"Kell is az!" — mond a lány — "It az a stír, vedd rád:
Ha apám anyám nem — benne más meg nem lát."

Monda, és tüt vont ki piros kendőjéből,
Piros vért eresztett kis-ujja hegyéből,
Három esőpet ejtett arccal s röglejére;
Rózsá is; sötétebb volt a Rózsá vére.

Akkor elillantak. Benn meg a mastoha
Csak kiált: "Ott vagytok, Rózsá, hé, Ibolya?"
És a három-három sepe vé' az asztalon:
"Itt vagyunk!" felelte vékonyan, vadstajon-

Végre, hogy felmaradt, a vér elhallgatott,
Lánya is a vén tőr a nyitott ablakot:
Nőixa mindjárt tudja, s küldi az öreget:
Hozza, föld alól is, a prókevényeket.

Exalast jól elment Rórsa Ibolyával,
Nem sokat tördöszek már a vén banyával.
Egyxer mond Ibolya: „Nézz hátra, ugy tartom,
Són apám utámnok: lángol a jobb arxom.”

Rórsa hátra tekint, de nem lát egyebet,
Csak egy sárkányforma fekete fölleget.
„Saj, apám, apám ak, a leányka mondá,
Majd elér; megállj csak: hogy segyik bolondó?”

„Igen: én itt egy nagy szél vetésé valók,
Belöled meg egy vén aratót csinálók,
Majd felelj, ha kérdi: ezt s ezt nem sejtetted?
Igen, még mikor ezt a vetést vetetted.”

Elült a haragság, a király elhitte,
A szonyjának a hírt azonképen vitte.
Felesáttan a sátán: „Saj, világ bolondja!
Hiszen Ibolya meg Rórsa volt ak” mondja.

Járdta mint a bokrot. A királyi száj, szem
Elmeredt, s mentésül ennyit mondá: „Há'j'szen!...”
Vissza küldék nyomon, és hogy szabadulhat,
Ugy örül fregény, hogy elfogná a nyulát.

És mint szénahordó a szénás szekerre,
Felhasalt egy felleg puha tetejére;
Nézett jobbra balra: de vetést nem látott,
Csak egy folyóvizet, meg egy rónaságot.

Kidült=bedült malmot a folyón találta,
Dőköreg molnárja a ksilipen álla,
Sohajtott a vízre, hogy elhagyja árkat,
S kö'hajita'snyiról csúfolá a bérkát.

Kérdi a molnártól: „Há'ljja-e kend, földi:
Egy legényt s leányt nem látott erre jöni?”
„Mhüm! mikor ezt a roz malmot csináltum,
— Felel a vén molnár — akóta se láttam.”

A király e hírrel megint vittatára.
Most szállt még az áldás csóssul a fejére!
Minék el nem mondta a vasorra bába!
Megreka' s belökte a kályha rugába.

Akkor maga úti késküleshez látott,
Szenivorót keresve, pemekét, lapátot;
Farkat és két szárnyat köközött belöte:
Még a vén király is vinkaborxad tőle.

VI.

Már nem merre volt a Tündér-föld határa,
Látott hol fehérlék egy kopár határa:
Hát megint elkerüdi a lány lassu hanggal:
"Saj! most vén anyám jó: eg a fülem, a bal."

"Most nekem itt legjobb kerek tóvá lemmen,
Te pedig úszkáló kassa lévess bennem;
Majd lerakja frányát és begyrol érred:
Akkor wald a mélyre, s bukjál vízbe, érred?"

"Víz alatt kiúszol az innenö szélre,
"Uj fel a lapátra, meg a pemeseire,
Mondjad ottan: "hipp! hipp!" vagy: "egy, kettő, három!"
Most mindjárt legyek tul a tündér határon."

Alig mondhatta el, ott terem a sdtán,
A kassát meglátja szép kerek tó hátán.
"Ismerlek" molyogja "jó madár! de váry csak!
Bék ragyog a tollad, mingyárt megcsibállak."

Arzal övig gárolt érte a kis tóba,
Lebukott fenekre, s partra úszott Rózsza,
Semig napa motorokál, kézzel úgy, mint lábbal,
Már el is repült a pemete s lapáttal.

Küsköt ves a tó víz fel a fülséből pedig
Arany karimájú felhö kereskedik,
Seliün kedveséhez járzi szellön uszván;
Utána vén anyja aska xig a pusztán:

"Orzáslan szökötté lány, fogjon meg az átkom:
Teletsen el Rózsád! ez a kívánságom;
Ha elváltik tőled bármi kis tavoltra,
Teletsen el, mintha sohse látott volna!"

Mennyi oermány fülköt, átkot monda rája,
Még ezen felül is, átkok mostohája!
Bőnt is káromló, ördögös szavakat,
Vétek volna könyvbe leírni azokat.

S a mint átkozódn szágulda előre,
Hát csak egy jég felhö gombolyul belöle!
Elraskolta kilence helységnek határat;
A jegeny paranké nép s irathatta kárád.
Akkor a felvéreket ömverestek rajta,
Egy forrányt belöle mindenik szakajta,

Hogy megörökösködtak, s teretfűt futának:
Így lett csunya vége a gaz mostohának.

VII.

Orulati az ifja, s mind' Istolyája,
Olyan messze járt, hogy!... Sze's idő' lett rája.
Egyxer Róza fölnek: "Létkem, arra jég van,
Hallga hogy zúg! Sok kárt tesz az a szomszédban."

Rahagya Istolya, nem tudván az árva,
Hogy anyjának zúg ott istonyavos átká.
Mostohának ugyan átká kicsit lenne:
Saj de az apjának is van része benne!

Végre eljutottak Róza városához;
Kert alatt Istolya így szólt galambjához:
"Szívem sze's, szerelmé! hát itthon vagyunk már?
Mondanék egyet, ha meg nem haragudnál:

"Hogy menjek apához, jó leány lelemre,
Mint csavargó fremty, csúfra, szegény szemre?
Bixony megmondama: nincs ennek orrája;
Miskülönb' hyány lesz az én fiam mátkája!

"Jobb, ha itt maradok, s a hogy illik, várok.
Az alatt én ködből palotát csinálok;
Te siess apához és köveid meg szepen:
Szexán, ha keltek, jöjj má'znéppel ortem."

"Jó, maradj - mond Róza - eited jövök estig,
Palotát vagy várat, építs a mi tetszik;
Nem erőszeltek, mert bölcsen megismérem,
Hogy leányban nincs szebb, mint a jók freméim."

Indult. Istolya meg csak lesé csak várta,
Hogy majd' visszatér, de nem tekinté hátra,
Hanem elment, és mint a tavalydi körül,
Úgy elfeledkezett fregény leánykörül.

VIII.

Kapu előtt üle az apja Rózsának,
Mekette a löcxán wrak is valóának:
Förvényt tettek ottan, mert a város népe
Kabadon járt ki s be a király elébe.

Hogy meglátta Rózsát, monda: "Holnap jertek
 Máté, fiaim, kik a juhok pereltek;
 Este is lesz mindjárt, dolgom is van mára:
 Vagy bekiüljétek ki, jobb lesz, éjzakarára."

Mikor elváltak a bajor emberek,
 Kérdi a fiától: "Hol jártál te, gyerek?"
 "Hol jártam?... hát..." De most elpirult a képe,
 Mert, hol járt, igarán nem jutott eszébe.

Mond az apja: "Nó, majd ha meghallod a mit
 Mondani akarok, nem csavarogsz annyit:
 Elvettük neked a cseh király leányát,
 Hét falus kapsz vele, s három arany bányát."

Rózsát egyes rántott a vállán, s mosolygva:
 "Ha megházasodtam, ez a kelmed dolga,"
 S a Máros kutyával jártoss, mely az alatt
 Nyíva, farkkúvávalva élbe kiszaladt.

"Jól van, mond az apja, úgy dologhoz lántok,
 Máté kiadta a lányt, meg ma jegyet váltunk."
 Jegyet is váltottak, s azután egy kéttel
 Mentek is a lányéért szép uras nassnéppel.

Né-re a menyasszony, cseh király szép leánya,
 Hajtja halvány képét az anyja vállára;
 Sürgetik erősen; csak zokog, hogy: "Nem még!
 Oh, bár nyugovalmat koporsómba mennék!"

Igy sohajtoz, mert haj! egy idegen vőért
 Elfakartak köle régi szeretőjét.
 Most az öreg vőfély munda: "Hugom asszony!
 Nincs halott a háznál, a kit úgy sirasson."

Megfogá a karját, s kiverette csínján.
 Kénné pojkos legények tréfáltak a kínján;
 Ujjongatva vitték, míg magyar táncot pergett,
 Minden ösült, csak a menyasszony keseregett.

Másfelől Ibolya kesereg búvában,
Maga lett az anyóka a fényes szobában,
Gyászos fára lette, gyászos a ruhája,
Mint a hulló falevél, sapad rizp virága.

Tudta hogy mi történt: híre futott annak;
Tudta hogy elmentek, menyasszonyiért vannak;
Tudta hogy a fára megreped ha látja,
Rózsá új hitvesét látni mégis vágya.

Már jönnek. Kicsődült egész város népe,
Apraja örege, a nőznép elébe.

Ibolya egy koldust ablakához intett:
„Öreg, én boldoggá serzem, éggönöd, kendet.
„Kendet és a zöbbit, csak majd kiáltozzák,
Mikor a menyasszonyt kapom előtt hozzák:
„Ne felejtkezzenek, urák, a szegényről,
Mint elfelejtkezett Rózsá kedveséről!“

A vén magyar koldus még jobban leronta
Sávegét fölére, s félve nézve, monda:
„Nincs malom jókában kérni, kiabálni,
Csak bemenni s bent az ajiőfelre állni.“

Halla' e beszédet három csigány gyermek:
„Majd ordítozunk mi, bízza ránk kigyelmed,
„Hogy a jó se' hallik; hanem aztán mit did?“
Felelt Ibolya: „Nó, ezt a szép palotát.“

Mint bukfenexerő nyúl kesereg fűsében,
Füskés irdögöskék nyargal a pusztában:
Ment a három fiérkő csigánykerékekre
A nőznép elé, mert nem vala már messze.

Sintugy a nép előtt vörö a karikáztak,
S a kastélyhoz érve sörnyen kiabáltak:
„Ne felejtkezzenek a szegény Lárától,
Mint elfelejtkezett Rózsá Ibolyáról!“

Rózsá feltekintett, és vörö eszméle
Tündér Ibolyáinak szép virág nevére,
Feltekinthetett s látta nyitott ablakában,
Mégismerte kintvét a gyászos ruhában.

Se kérdést, se hallást — a szobába teremt:!
 "Der, öleljelek fel, szívem hű szerelme!
 Mondta, s átszorította a leányt, hogy fájna,
 Na erre ilyenkor a fájdalom járna.

Ölbámult a másznép: "Hogy lesz már, a köbe!
 Kettő a menyasszony: mi lesz már belőle?"
 "Hát csak elővigyát egyik levas legény:
 "Nő hisz az egyiknek gardája lennék én!"

S felkapá' nyeregbe a vőh király lányát,
 A ki megösmerte benne hű márkáját;
 Elvívé a pejtő a leányt s királyfit,
 Meg sem állott velek nagy Lengyelországig.

Rósa meg elvitte szép Ibolyát háza.
 A kastély a három nadjónak marada:
 Lefeküsztek benne, de hamar felfáztak,
 Szegény puzdék, mert a pusztá gyepen háltak.

(1847.)

MTAK 6/1939

MAGYAR
 TUDOMÁNYOS
 AKADEMIA
 KÖNYVTÁRA

K 511/6